

AMNESTI I POLEN¹

AF MONIKA PLATEK

Amnesti er en kollektiv benådning af en gruppe personer. Benådning af en enkeltperson gives af Statsrådet, men amnesti til en større gruppe gives gennem Parlamentets udfærdigelse af en særlig lov. Den må præcisere, hvilken gruppe lovovertrædere, der skal være omfattet af amnestien. Der findes ingen generelle regler om dette.

Hvis amnesti udstedes hyppigt, må det ud fra et logisk synspunkt være udtryk for, at retssystemet ikke opfylder sine funktioner. Det officielle synspunkt er derimod, at retssystemet altid fungerer rigtigt, og at det kun er regeringens medlidenhed, som fremkalder afgørelsen om amnesti.

Siden 2. verdenskrig er der gennemført en række amnestier i Polen. De officielle begrundelser har været af forskellig art:

- 1945: proklamation af den nye stat;
- 1947: parlamentets åbning; valget af regering; gøre det muligt for folk, der havde været på afveje, at være med til at bygge det nye samfund;
- 1952: den nye forfatning;
- 1956: de store resultater i samfundets opbygning; statens konsolidering; gøre det muligt for personer at genindtage deres plads i samfundet – herunder også personer, som opholdt sig i udlandet;
- 1964: 20-årsdagen for den polske folkerepublik;
- 1969: (efter 1968) 25-årsdagen for den polske folkerepublik;
- 1974: 30-årsdagen for den polske folkerepublik;
- 1977: (efter 1976 (Radome)) normaliseringen af samfundslivet;
- 1981: abolition i forbindelse med krigsretstilstanden for at muliggøre normalisering;
- 1982: ophævelsen af krigsretstilstanden – for at muliggøre normalisering af samfundslivet.

Den 21. juli 1984 udstedte det polske parlament den nye amnestilov. Også denne gang er der adskillige officielle begrundelser: (1) Den fremadskridende normalisering af samfundslivet, der viste sig ved valgene til folkeforsamlingerne, (2) Den socialistiske humanismes bud, (3) At gøre det muligt for personer, som har begået forbrydelser af politiske årsager, at genindtræde i det aktive sociale

liv, og (4) 40-årsdagen for den polske folkerepublik; PRMN (den polske bevægelse for genopbygning af samfundet) bad specielt parlamentet om at tage denne faktor i betragtning.

Amnestien af 1984 omfatter personer, som har begået lovovertrædelsen før den 21. juli 1984. For det første omfatter den personer, som er dømt eller sigtet for politiske lovovertrædelser. Den gælder for alvorlige politiske forbrydelser, såvel efter straffeloven som efter krigsretsloven. Den gælder uanset, hvor stor straf der måtte være forskyldt. Undtaget fra amnestien er alene personer, som er dømt for spionage, sabotage eller landsforræderi.

Den anden gruppe er personer, som skulle have været dømt af en særlig tribunal nedsat i 1982 for at behandle sager mod myndighedspersoner, der var fjernede fra deres post som ansvarlige for forholdene under Solidaritetskrisen (Gierek, Jaroszewicz). Der var mange bestemmelser i straffeloven, som for øvrigt kunne tænkes anvendt, men man valgte i stedet at give en særlig lov. Det blev kritiseret fra flere sider, at de skulle dømmes af en særlig domstol, som ikke eksisterede, da de begik deres handlinger, og efter den særlige tribunallovgivning, der blev gennemført senere. Gennem amnestien undgås straf efter en lov med tilbagevirkende gyldighed.

For det tredje omfatter amnestien dømte eller sigtede for almindelige straffelovovertrædelser. Personer, som har fået straffe på op til 3 år, får halveret straffen.

Ved amnestien eftergives alle fængselsstraffe op til 2 år, uanset forbrydelsens art. Det samme gælder med hensyn til 'frihedsindskrænkning'. Det er en sanktion, som blev indført i 1970. Den dømte får lov til at blive på fri fod, men skal enten arbejde et antal timer uden løn for et socialt formål, eller betale staten en del af sin løn.

Lovovertrædere, som endnu ikke er domfældte, omfattes af amnestien, hvis deres straf ville være blevet højst 2 år. Endelig omfattes alle forseelser, som er blevet pådømt af en administrativ ret, der behandler forseelser og som højst kan idømme 3 måneders frihedsstraf. Undtaget fra amnestien er kun: (1) Lovovertrædere, der under indflydelse af alkohol har sat menneskers liv eller helbred i fare, (2) Dømte for bestikkelse, (3) Dømte for returkommission eller spekulation, og (4) Recidivister.²

Afgørelsen træffes af domstolene eller anklagemyndigheden. Hvis sagen ikke er gennemført til fældende dom, skal politi, anklagemyndighed og domstole henlægge sagen.

Amnestien omfatter alene frihedsstraffen. Bøder og erstatning skal betales til trods for denne lov.

Amnestien er ubetinget. Personer, der omfattes af den, har ingen ret til at overklage afgørelsen. Begrundelsen for dette er, at amnestien opfattes som et

statsanliggende, og ikke som et spørgsmål vedrørende den enkelte persons rettigheder. Personen skal derfor heller ikke skrive under på, at han/hun modtager den. Anklagemyndigheden kan derimod protestere ud fra deres grundlovsfæstede forpligtelse til at vogte lovligheden.

Amnestien skal sættes i værk for de frihedsberøvede inden 30 dage. I de første 10 dage blev der dagligt løsladt 800-1600 personer fra fængslerne. De første var kvinderne og de unge. Regeringen oplyser, at de løsladte kan forvente hjælp og støtte fra staten. Personer, der mangler penge, kan få et løsladelsesbeløb, der dog er mindre end det nødvendige til at dække en måneds leveomkostninger. De, der mangler bolig, får en fortrinsstilling i særlige arbejderindkvarterer. Arbejde, skulle ikke blive noget problem, da det officielt oplyses, at der er 300 000 ledige jobs. Der foreligger ingen oplysninger om, hvilken art arbejde de vil få tilbudt.

Ifølge regeringens oplysninger skulle amnestien omfatte omkring 35 000 personer. Dette tal vedrører frihedsberøvede, som løslades. Dertil kommer et stort antal, som var på fri fod. Af de 35 000 er ca. 700 politiske fanger. De fleste af de almindelige kriminelle er 21-30 år, uden arbejde og uden særlig uddannelse, med store alkoholproblemer og dømt for formueforbrydelser. I almindelighed har de vanskeligt ved at finde arbejde og ved at blive accepteret, når de er uden for fængslet. Allerede efter et par uger begyndte de at vende tilbage til fængslerne, sigtet for ny kriminalitet. Men der foreligger ikke recidivtal.

Hvis en person, der er omfattet af amnestien, begår ny lignende kriminalitet inden 1. januar 1987, og dømmes til fængsel for denne, bortfalder amnestien. D.v.s. at en tidligere idømt straf kommer til fuldbyrdelse, og at en henlagt sag tages op på ny.

Adresse: Dr. juris Monika Platek, Warszawa
Pro temp.: Institutt for kriminologi og strafferett
Universitetet i Oslo
Karl Johans gt. 47, N-Oslo 1

¹ Den store omtale af den polske amnesti i massemedierne i sommeren 1984 omfattede næsten ingen oplysninger om andre end de politiske fanger. Redaktionen bad derfor MP give en mere generel information. Manuskriptet blev afleveret til NTFK medio august. Det er oversat af redaktionen. Red.

² Recidivistbegrebet er et juridisk begreb, og det dækker kun en del af de personer, der er faldet tilbage til ny kriminalitet.